

Murray Bookchin: *The Ecology of Freedom. The Emergence and Dissolution of Hierarchy.* Cheshire Books, Palo Alto (Cal.) 1982.

Aikana jolloin ekologis-yhteiskunnalliset teoriat sitovat 'ekopolitiikka'-konseptionsa enemmän tai vähemmän peiteltyä välttämättömyyteen, tuntuu piristävältä uppoutua kirjaan, jonka perusajatus on ekologian ja vapauden yhdistävässä lupauksessa ainoana ratkaisuna ihmiskunnan eloonjäämiseksi.

Murray Bookchinin »vapauden ekologia» ei ole enempää eikä vähempää kuin yritys ravistaa maailmaa läpikotaisin, kääntää se ylösalaisin — takaisin jaloilleen. Tämä koskee mitä suurimmassa määrin sen kehitystä ohjaamaan pyrkiviä ajattelutapoja tai paremminkin: niiden kosmologiaa, suhtautumista sekä ulkoiseen että sisäiseen luontoomme. Koska ilmiöitä voidaan ymmärtää ja selittää paljolti niiden historiallisen kehityksensä kautta, Bookchin on teoksessaan käyttänyt historiallista ja vertailevaa tarkastelutapaa. Erääksi keskeisimmistä ongelmistaan hän on valinnut kysymyksen: Onko »sivilisaation» (MB käyttää tässä poikkeuksetta sitaatteja) historia hierarkioineen, instituutioineen, järjestyskäsitteineen ja ideologioineen ollut todella niin loistokasta kuin on annettu ymmärtää?

Kuka on henkilö nimeltä Murray Bookchin, jonka ajatuksia paremmin ymmärtääksemme seuraava lyhyt henkilöhistoria on otettu mukaan? Hän on yhdysvaltalainen yhteiskuntafilosofi, joka tätä nykyä asuu USA:n itäranikolla Vermontissa (Burlington). Tämä eurooppalaiselle politiikantutkijalle kiehtova »ilmiö» opettaa yhteiskuntaekologiaa (suomennettavissa myös vakiintuneemmalla, hieman häiritseviä konnotaatioita sisältävällä nimikkeellä: sosiaaliekologia) Goddard Collegessa (Rochester), jossa tällä nuorella tieteenalalla on oma laitos.

Murray Bookchin syntyi venäläisistä emigranttivanhemmista New Yorkissa kiintoisasti samana vuonna, jolloin hänen ehkä huomattavin aatteellinen vaikuttajansa, anarkistisen aatetradition suuri nimi prinsssi Pjotr (Peter) Kropotkin laskettiin maan poveen. Vuosi oli 1921. Hänen intellektuaalisen kehityksensä kaari on ollut mielenkiintoi-

nen: 30-luvulla New Jerseyyn jättimäisissä tehdaslaitoksissa hän imi poliittisesti varhaiskypsänä työläispoikana leninismien ajatuksia itseensä, turhautui ja tunsu vapaudenhenkisen sosialismin omakseen 40-luvulla. Seuraavalla vuosikymmenellä hän teki pesäeron sosialismiin ja tunnustautui anarkistiksi. Jo vuonna 1952 Bookchin kirjoitti ensimmäisen ekologisen artikkelinsa »The Problem of Chemicals in Food», jossa hän sodanjälkeistä tieteellisteknologista optimismia uhmaten käsitteli ekologisten vahinkojen yhteiskunnallista taustaa. Varsinaisesti vasta 60-luvun alussa Bookchinin ajattelusta tuli »ekologista anarkismia»/»anarkistista ekologiaa»: ihmisen herruudella luonnosta oli vankka yhteytensä ihmisen herruuteen toisesta ihmisestä. Erityisesti tuona aikana kirjoitetut sapekat artikkelit ja esheet vähälevikkisiin anarkistisiin (usein underground-) julkaisuihin (WIN, Rain, Liberation, Telos, manos etc.) nostivat poliittisen kamppailun kohteeksi hierarkioiden ja herruuden vastustamisen sellaisenaan. Ohi/ylä konventionaalisen marxilaisen 'luokkaherruuden' kirjoitusten tulilinjalla olivat alistussuhteet perheessä, sukupuolisuhteissa, ikäryhmien välillä, etnisissä erotteluissa ja arkielämän kokemuksissa. Useimpien herruussuhteiden taloudellista ja poliittista ydintä hän ei halunnut kieltää. 70- ja 80-luvulla luonto- ja ympäristökeskustelun ajankohtaistuessa kriisi- ja katastrofiteemojen kautta Bookchin on tarkastellut näitä hierarkiasuhteita entistä ekologisemmin.

Murray Bookchinin anti ei jää vain teoreettisiin pohdiskeluihin ja militantteihin kirjoituksiin anarkismin, yhteiskunnan ja luonnon välisestä likeisestä suhteesta. Hän on osallistunut myös konkreettisiin ympäristökamppailuihin jo 1950-luvulta alkaen, myöhemmin vuonna 1963 New Yorkin kaupunkialueelle suunnitellun Ravenswoodin ydinreaktorin pysäyttämiseen osallistuneessa liikkeessä, 1970-luvun lopun aktioissa Searbrookin ydinvoimalan rakentamisen estämiseksi ja esim. vuonna 1982 neutronipommituskijoiden Livermoren laboratoriodien pysäyttämisläikeessä. Bookchin ei toiminnassaan ole halunnut samaistua mihinkään kollektiiviseen ryhmäsubjektiin (monoliittinen ympäristöliike, työväenluokka, tms.). Erityisesti sosialisteille hänen piikkinsä kuuluu: »Joukkoa/massaa ei voida koskaan yhdistää muuhun kuin epävapauden vaihteleviin asteisiin» (viimekädessä totalitarismiin). Seniiliä Don Quijotea hänestä ei ole koskaan tullut: Bookchin on aina tuntenut vetoa nuoriin radikaaleihin — ei persoonattomana ja johdettavana massana, vaan valistuneiden yksilöiden summana. Taustalla 1930-luvun kultareunuksiset nuorisoradikalismien kokemukset Rooseveltin aikakaudelta hän on säilyttänyt uskonsa nuorekkaan vastakulttuurin voimaan keskiluokan itsetyytyväistä kulttuuriympäristöä vastaan. Jälkimmäiset — eikä vähiten »dogmaattisen vasemmiston loiset» — ovat lisäksi pyrkineet vapauttamaan politiikan normeista reaali politiikan sovittavien lehmäkauppojen hyväksi!

Mainitut taisteluteemat ovat Bookchinin itsensä mu-

kaan vain tarkentuneet 1960-luvun keskeisimmät esheet sisältäneen teoksen *Post-Scarcity Anarchism* (1971) jälkeen. Ekoanarkisti Bookchinin painoarvo lisääntyi viime vuosikymmenen lopulla ja innotti osaltaan kirjan *Toward an Ecological Society* (1980) kirjoittamiseen. Pää-tarkoitukseseen hän ilmaisi jo tuolloin »ekologiasta ja anarkismista kumpuavan objektiivisiin arvoihin kiinnittyvän eettisen holismin esittämisen».

Tässä tarkasteltavan »Vapauden ekologian» alkusaanoissa Bookchin ilmoittaa suuren synteesinsä pontimeksi »asianmukaisen radikaalin yhteiskuntaekologian tarpeen tyydyttämisen». Mitä paljon lupaava lause mahtaa tarkoittaa? Millaisen ja kenen tarpeen tyydyttämisestä on kysymys? Ekologiako?

Vastauksen löytäminen näihin perustaviin kysymyksiin on teoksen monipolvisen tekstin perusteella vaikeaa, koska tekijän ohjelmallinen kirja pyrkii vastaamaan hyvin abstrakteihin *Weltanschauung*-tason kysymyksiin: 1. Mikä/mitä on (Sein)? 2.a) Mikä/mitä pitäisi olla (Sollen)? 2.b) Miksi ei ole (vielä) näin? 3.a) Missä/kenessä on toivo? 3.b) Mitä voimme tehdä?

Perinteinen luonnonkuvaustapa, josta on tullut yhteiskunnallisen herruuden, hallinnan ja ihmistenvälisen kilpailun »luonnollistava», miltei metafyyssinen perusta, esittää luonnon »kaikkien taisteluna kaikkia vastaan». Darwinismi (erityisesti sen spenceriläinen sovellutus: sosiaalidarwinismi) ja luonnon tulkitseminen em. herruuden, hierarkkian ja kilpailun käsittein ovat löytäneet analogiansa yhteiskunnissa klassisen liberalismien periaatteista alkaen (»kasva tai kuole» sortamisen etiikan maksiimina).

Bookchinin peräämä »kosmisen prosessin sykkeen» tavoitettava ekologiakäsitys lähtee traditionaalisen biologisen evoluution sijasta *ekologisesti* evoluutiosta. Sen mukaan luonto ei ole mielekkäästi kuvattavissa hierarkian ja kamppailun termein, vaan korostaa (luonnon)yksilöiden ja lajien suurempaa aktiivisuutta evoluutiosta sekä »moninaisuutta», »kokonaisuutta» ja »keskinäistä riippuvuutta». Bookchinin mielestä edellä mainittu luonnonkuvaus on mahdollista asettaa »uuden mutualismin» (Kropotkin) ja »komplementaarisuuden etiikan» perustaksi. Hänen mallissaan siirtyä Sein-kuvauksesta (vallitsevan tila ja sen taustalla oleva luonnonkuvaus) Sollen-vaatimuksiin (utooppisen tilan ja sen taustalla olevan luonnonkuvaustavan konvergenssi) esittäytyy todella ongelmatomasti.

Bookchinin esitystapa ja argumentointityyli ei ole myöskään vailla paradokseja. Herbert Gruhlin ja Wolfgang Harichin autoritaaristen yhteiskuntautopioiden ekologiin välttämättömyyksiin kytkettyjen esitystapojen vaihtoehtoja karsastava tyyli on ymmärrettävää. Sen sijaan anarkisti Bookchinin kategorisuus tuntuu oudolta: hän ei spekuloi vaihtoehtoisilla näkökulmilla, vaan tarjoaa ekologia-anarkismi-kytkentänsä annettuna, sellaisenaan. Hänen julistava argumentaatiotyylinsä on suoraan sanoen

ristiriidassa vapaudenhenkisen, kohdettaan myös toisenlaisesta katsannosta tarkastelevan ajattelutavan kanssa. Onko Bookchinin täysin poissulkema mahdollisuus hänen malliaan *t ä y d e n t ä v i s t ä* sosiaalisen elämän järjestäytymismuotojen olemassaolosta kovinkaan hedelmällinen lähtökohta? Vaikka Bookchin korostaa myös ajattelutapojen moninaisuutta, luulen että hän tuntee vähintäinkin lievää puistatusta tietäessään joutuvansa tarkastelluksi myös teoreettisten »kilpailijoidensa» (gorzit, marcuset, ym.) näkemysten kautta. Bookchinilaisen »holistisen» lähestymistavan kulmakivi, anarkistinen herruudettomuuden ihanne ja »vapaat» sosiaaliset yhteenliittymät, onkin ensin johdettava ihmisen uudella tavalla kuvatuista luontosuhteista — aksiomaattisesti. Vasta tämän — perusteiltaan epäilyttävän — ekoanarkistisen konvergenssin pohjalta sallitaan ihmisten ja ihmisryhmien erilaisista yksilöllisistä tarpeista kumpuava moninaisuus — jos sallitaan.

Kuinka itsestään selvää lopulta onkaan ekologian ja anarkian käsitteellinen yhteenkäyminen, josta taktorin oikein toimiakseen on vain tultava tietoiseksi (rationaalisen valinnan teoria)?

Missä määrin Bookchinin rehabilitoima luonnonkuvaustapa (painopiste subjektiviteetin myöntävässä yksilöllisyydessä, spontaanisuudessa ja osien keskinäisen riippuvuuden myöntävässä ei-reduktionistisessa kokonaisuudessa) hänen yhteiskuntaekologiansa perustana itse on lopulta pystynyt vapautumaan herruusajattelusta? Edustako bookchinilainen luontoon »vaikuttaminen» pakotonta vuoropuhelua (Habermas) luonnon kanssa, dialogia joka on puhdistautunut manipulatiivisesta intressistä puuttua luontoon siltä itseltään lupaa kysymättä (juutalais-kristillis-marxilainen kosmologia)?

Bookchin ei kernaasti kannata meillä linkolalaisuutena tunnettua biosfäärin egalitarismia, jonka mukaan ihminen ei laadullisesti eroa muusta luomakunnasta eikä täten arvotu tämän yläpuolelle. Teoksessaan hän antaa kautta linjan ihmiselle oikeuden puuttua luonnonprosesseihin suunnitelmallisesti omia tarkoituksiperiään myötäillen asianmukaista (Kropotkin) teknologiaa tähän vuoro-vaikutukseen soveltaen. Bookchin tekee selvän pesäeron ns. *New Age*-teoreetikoihin, jotka ovat taipuvaisia näkemään koko länsimaisen humanismin perinteen »perversiona». Hän on jopa sillä kannalla, että ihmisen puuttuminen luontoon voisi »suunnattomasti» parantaa sen ekologian laatua (s. 61). Tällaisen toiminnan subjekti ei olekaan — merkittävää kyllä — manipulatiivis-teknisen tiedonintressin ohjaama (perinteinen ympäristönsuojelu), vaan emansipatorisen intressin valaisema, luonnon kanssa »bioottisessa yhteydessä» elävä ihannehminen, joka tekee ekologisista periaatteista yhteiskunnallisia eläen heruudettomassa ja mahdollisimman autarkkisessa yhteisössä (bookchinilainen ekologia).

Bookchin tekee keinotekoiselta näyttävän eron ympäristönsuojelun ja ekologian välillä. Onko jaolle lopulta

riittäviä perusteita? Perinteinen ympäristönsuojelu edustaa herruutta, koska se on systeemi-immanenttia, manipulatiivis-tekniistä, luontoa kohteellistavaa, asteettaista, kapitalistista, tms. reformismia. Tällainen ympäristönsuojelu ei Bookchinin mielestä voi olla todellinen ratkaisu, koska ekologisen kriisin syy on juuri järjestelmässä, josta se saa toimintaperiaatteensa ts. taloudelliseen kasvuun sitoutuneissa poliittisissa järjestelmissä Idässä ja Lännessä. Ekologia sen sijaan edustaa herruudettomuutta, katkosta koko länsimaiseen myyttiin taloudellisen kasvun autuaaksitekevyydestä. Vain se mahdollistaa yhteyden anarkismiin ja systeemin murtavan »holistisen» valankumouksen!

Ekoanarkismin käsitteellistä yhteyttä tarkastelevalle Bookchinin teoreettinen rakennelma on kernaasti haastava. »Ilman anarkiaa ei ekologiaa!» tai »vain ekologinen yhteiskunta voi olla anarkistinen yhteiskunta!» ovat synteettisyydessään häkellyttäviä väittämiä niin ekologille kuin anarkistille. Ekologia ja anarkismi perustelevat vastavuoroisesti toisensa, niiden suhde on annettu itsestäänselvyys, väittää Bookchin! Onko sittenkään näin? Hänen kieltämättä taitavasti etemme vyöryttämänsä lukuisat esimerkit saavat meidät pitämään tuota suhdetta ainakin toivottavana. Bookchin antaa yksiselitteisesti meidän ymmärtää sen olevan ainoan ekologiaan yhdistettävissä olevan ismin. Mutta tuon biologian erityisalan implikoimat välttämättömyydet tuntuvat silti jotenkin keinotekoisesti sopivan yhteen hajautettujen, vapaudenhenkisten elämänmuotojen kanssa. Ainakin yhteiskuntatieteilijälle (ehkä myös luonnontieteilijälle?) väite niiden keskinäisestä perusteltavuudesta on jo liikaa.

Tuntuu ristiriitaiselta, että muuten arvojen ja tosiasioiden välistä suhdetta kiitettävästi refleктоiva Bookchin ei tarkastele keskeisiä analyttisiä käsitteitään yhtä johdonmukaisesti. Toisaalta teorian eittämätön ohjelmallisuus antaa tähän selityksen: ekologisen määrittäminen myös 'talouden', 'sosiaalisen' tai 'poliittisen' arvoarvostelmin voisi asettaa bookchinilaisen teoriarakennelman perin kriittiseen valoon. Kernaasti anarkiaa mahdollisen ihanteellisen yhteiskunnallisen organisoitumisen muotona olisi perusteltava monitulkintaisia 'ekologisia' premissejä laajemmista arvolähtökohdista.

Bookchinille **t o i v o t t a v a** on samalla **v ä l t t ä m ä t ö n t ä** (s. 29). Mutta hän ei suinkaan puhu jatkossa välttämättömyydestä (vrt. Marx: »historiallinen välttämättömyys»), vaan hänellä »tieteellisesti» osoitettu välttämättömyys liittyy pikemminkin **v a p a u t e e n**. Ihmisellä on »vapaa» valinnanmahdollisuus anarkian/ekologian tai ihmislajin tuhoutumisen välillä!

Luonto, yhteiskunta (mukaanlukien poliittisen sfäärin muotoutuminen) ja persoonallisuus (mukaanlukien yksilön persoonallisuuden muotoutuminen) ovat Bookchinin mukaan puolustuskykyisiä autoritaarisen järjen hyökäystä vastaan vain jos »vapaus jostakin» käännetään niissä uinuvat potentiaalit huomioon ottavaksi »vapau-

deksi johonkin». Autonomisuus, yksilöllisyys ja erityislaatuisuus mahdollistuvat vain jos niille myönnetään lisää elintilaa. Toiminta tämän tilan laajentamiseksi on Bookchinilla **p o l i i t t i s e n** kamppailun keskiössä. Tuttuja tavoitteita, mutta harvinaisempaa sitä vastoin on 'poliittisen' mieltäminen näinkin laajasti!

Edellä mainitun kolmen rintaman kamppailun pioneeriksi Bookchin nostaa historiallisessa tarkastelussaan Charles Fourier'n, jonka ajatuksilla hän ruoskii erityisesti aisaparia Karl Marx—Sigmund Freud. Bookchin ei pidä Fourieria kanonisoidun tulkinnan mukaisena (utopisti)-socialistina eikä antirationalistina, vaan ». . . vapaudenhenkisimpänä, omaperäisimpänä ja varmasti aikansa varteenotettavimpana utooppisena ajattelijana». Koska Fourier'n teos »Harmoninen yhteiskunta» kuvaa Bookchinin mukaan fyysistä maailmaa, kosmosta, valtavaksi organismiksi, jossa elämä ja kasvu ovat keskeisellä sijalla, hän löytääkin vanhassa utopistisocialistissa ». . . radikaalin ajattelun ensimmäisen yhteiskuntaekologin» (s. 351). Myös tältä pohjalta selittyy Bookchinin tekstistä huokuva syvä Marcuse-viha. Bookchin syytti Herbert Marcusea kaksinaamaisuudesta uusvasemmiston ja vastakulttuurin edessä esimerkiksi tämän sekoittaessa ja sulattaessa Fourier'n Marxiin!

Bookchin ei — yllättävää kyllä — tunne saksalaista anarkosocialistia Gustav Landaueria, jonka luonnon rehabilitointirytykset kumpuavat paljolti samalta perustalta: kriittisestä suhteesta Marxiin ja myötäilevästä suhteesta Kropotkiniin. Bookchinin voidaan katsoa jatkavan Landauerin kieltämättä mystiikkaan suuntautuvaa ykseysajattelua. Jälkimmäisen »Wiederanschluss» luonnon löytämiseksi hajautettujen yhteisöjen puitteissa perustuu siis minän ja Luonnon identiteettiin aistimellisuuden kautta »Geistissä». Hän varoittaaakin vain luonnosta vieraannuttavan työn muodoista. Sen sijaan Bookchin suhtautuu hyvin kriittisesti kaikenkarvaisten monististen kosmologioiden piilevään dualismiin. Hänen mielestään Jumala, Henki tai esim. bergsonilainen élan vital ykseyden takaajina riistävät luonnolta sen eittämättömän subjektiviteetin (itseorganisointisominaisuudet).

Tällaisen luonnonfilosofian virhe (teologiset vivahteet ja ahdas teleologia) ei Bookchinin mukaan ole siinä, että se ankkuroi etiikan luontoon. Sen sijaan sen dilemma on herruuden säilyttämisessä, luonnon ja hengen asettamisessa hierarkkiseen suhteeseen.

Kärjistäen voidaan väittää, että juuri Bookchin kohotti Kropotkinin (»solidaarisuusperiaate» eläinten ja luonnonkansojen käyttäytymisessä) ja Landauerin teemat **p o l i i t t i s e n** ekologian tasolle. Myös ihmisyhteisöjen järjestäytymismuotojen oli sopeuduttava biosysteemiin. Bookchinin »holismi» perustuu biologisen evoluution muovaaman biosysteemin ja anarkistisen yhteiskunnan konvergenssiin, yhteenkääntymiseen. Toiminnan tasolla ns. egalitaarinen »luonnon ihmistäminen» vastusti juutalais-kristillisiä-marxilaista prometheista edistysajattelua. Book-

chin siis käsitti tehtäväkseen (messiaanista?) asettaa Kropotkinin anarkismikäsitteen ja luonnon rakenteet, toimintatavat yms. keskinäiseen yhteyteen.

»Ekokriisi» asetetaan Bookchinilla edellä mainittuun yhteiskuntaekologiseen kontekstiin luonnollisesti laajempaan ilmiönä. Kysymys on s e k ä biosysteemin e t t ä valtiollis-byokraattisen yhteiskuntajärjestelmän kriisistä. Jälkimmäiseen hän sisällyttää sen lieveilmiöt: sosiaalisen elämän yhtenäistymisen, ihmisen atomisoitumisen ja anonymisoitumisen. Koska kummallakin kriisillä on yhteiset syyt, on myös ongelmien poistamiseen tähtävien toimenpiteiden oltava yhtenevät. Yhteiskunnissa luontoa ei tällöin saa mieltää »toisena», ulkopuolisena kohteena, vaan »se on nähtävä yhteiskuntaekologiana, luonnolliseen jatkumoon kuuluvana . . .»

Politiikan, talouden ja sosiaalisesti toivottavan synteisi ekologisesti välttämättömän kanssa takaa Bookchinin mielestä ekoyhteisön autarkian ja yksilöiden vapauden sen jäsenenä. Tällaisen maatalouden, karjanhoidon ja pientuotteen yhdistävän yhteisön attribuutteja ovat: 'maalaismainen', 'sopivankokoinen' ja luontoon sopeutettu'. Väitteeseen voisi vielä tietyissä rajoissa uskoa Kropotkinin suhteellisten voimien »ihmisten yhteenliittymien kompleksisten verkostojen» tapauksessa. Sen sijaan Bookchinin suhteellisen sulkeistettu biosysteeminologia, jota on mahdollista kuvata myös kyberneettisten mallien avulla (!), voi tuskin turvata spontaanista, kulttuurista moninaisuutta, yksilöiden itsemääräysvaltaa ja herruudetonta yhteiseloä. Ekoyhteisöt toki saattaisivat mahdollistaa jonkinlaisen tasapainon luonnon kanssa (ei kernaasti täydellistä yhteisyyttä!) — kunhan »juurrutustyö» säilyttää vapaaehtoisuuden periaatteen.

Kun Bookchin kirjoittaa ihannoivasti hajautetuista ekoyhteisöistä, ovat hänen esikuvinaan organaiset yhteisöt menneisyydessä: esim. antiikin 'polis', vuoden 1793 vallankumoukselliset sektit Ranskassa ja myöhemmät Uuden Englannin kansankokoukset (»town meetings»). Neuvostososialismiin (esim. venäläiset 'sovjetit' ja saksalaiset 'Räte') ja itsehallintososialismiin keskittämisen ja hajauttamisen välittävänä orgaaneina Bookchin suhtautuu kielteisesti. Esim. työläisneuvostoja hän pitää sosiaalisesti yksipuolisina ja potentiaalisesti hierarkkisinä: neuvosto voi olla kansasta koottu, mutta se ei konstituoimitään julkisuutta, ja kansansuvereniteetti katoaa lopulta taivaan tuuliin. Kieltämättä Bookchinin kuvaus bolševismistä »proletaarisesta julkisuudesta» Neuvostoliitossa 1920-luvulla strategisesti hyväksikäytettynä »proletaarisena yleisönä» on sattuva. Jean-Jacques Rousseauin tapaan hän esittää epäilynsä lopulta kaikenlaisten välittävien elinten olemassaoloon: »Suvereenisuutta ei voi koskaan edustaa . . . Heti kun kansa antaa edustaa itseään, se ei ole enää vapaa; se ei ole enää olemassa».

Puuttumatta yksityiskohtaisemmin Bookchinin desentralismin periaatteisiin seuraava kritiikki lienee paikallaan: Myös tämänkaltaisten utooppisten kokeilujen vaarana on

totaalistuneen yhteisöllisyyden kääntyminen yksilöä tukahduttavaksi. Yhteisönsisäinen kontrolli voi asettaa sulut luopimomaiselle vetäytymiselle »privatitiiin». Vapaudenthenkisen utopismin »riemuvoitto» olisi tilanne, jossa yhteisön sisäisen valvonnan intensiteetti veisi voiton jopa valtiollis-byokraattisista herruusrakenteista elämismailmaan (Habermas) tunkeutumisen tehokkuudessa. Tällöin olisi kysymys paradoksaalisesta vapauteen pakottamisesta! Houkuttelevammalta vaihtoehdolta saattaa sittenkin tuntua »junttimainen» epäsosiaalisuus, urbaanin suurkaupungin yksilöä suojaava anonymisyys — etenkin kun suhteellisen suljetun ekoyhteisön tarjoamista mahdollisuuksista laajentaa ja kehittää yksilöllisiä kykyjään ei ole takeita.

Bookchin on halunnut kehittää »koherentin ja yksimielisyyteen tähtäävän näkökulman, joka selittää modernin kriisin alkuperän sekä uusien kriisiä vastustamaan pyrkivien liikkeiden synnyn» (s. 22). Konsensus-hakuisuudesta huolimatta kirjan teksti jää paikkapaikoin hämäräksi. Asiat uhkaavat hautautua 'kompleksisuuden', 'ekologisen komplementaarisuuden', 'symbioottisen mutualismin', tms. laajennut ekologisen käsitteistön alle. Kirjoittaako Bookchin lopulta vain näihin kielipeleihin vihiä kiityneille älyköille, jotka sitten tulkitsevat epäselvyydet pragmaattisemmin suuntautuneille »modernin projektin» vastustajille? Tieteellisellä jargonilla on myös vallankäytöllinen funktio — vastaansanomattomuuden voitelijana.

Metodisesti »modernin» rajallisuuden ylittävä yleisistä erityiseen etenevä tarkastelutapa kohtaa väistämättä hankalan kielellisen ongelman: työväenliikkeen, uusvasemmiston, nuorisokapinan, anarkistien, yms. terminologian »halki-poikki-pinoon» -yhteismittalistaminen luonnontieteellisten käsitteiden ohien »organiseksi kokonaisuudeksi» pistää lukeneemman pään pyörälle. Aristoteleen, Fourier'n, Hegelin, Marxin, Kropotkinin jopa Jungin keskinäinen vertailu on jo sinällään pettävää samojen käsitteiden tarkoittaessa jopa täysin vastakkaisia asioita. Tarkoitus pyhittää keinot — jälleen kerran?

Synteisiyrityksissään Bookchin on esimerkiksi Fritjof Capran tapaan vaatinut uutta valistusta, käänteentekevää tietoisuuden muutosta. Bookchin haluaa rikastaa »sovinnaisen» ekologisen tietoisuuden ns. poeettisella tietoisuudella. Syntyvässä teorian ja käytännön liitossa (»organainen tieto») mielikuvitus yhtyy järkeen, kuvitteluun kyky logiikkaan ja visio asioiden tekseen tarkasteluun. Ekologia »taiteellisenä tieteenä» (tai »tieteellisenä taiteena») on Bookchinin teoriarakennelmassa paljosta kiittolinen nuorelle Hegelille: »Ekologinen tarkastelutapa painottaa eriytymistä, sisäistä kehitystä, ja moninaisuuden ykseyttä, ja sen dialektisen luonteen pitäisi olla ilmeinen sille, joka tuntee Hegelin kirjoituksia» (Ekologi & anarkismi 1979, s. 186). Tällaisen syntetisoinnin ongelmat ovat suurelta osin samat kuin ns. ihmisen ekologiassa (human ecology): kysymys on pikemminkin lankakerästä, jossa

eri lankoja yhdistää hyvin abstrakti yleistavoite — tässä epäorgaanisen, mekaanisen, erillisen yms. kritiikki. Vapauden ekologiassa »dialektiikan» tarkoituksena on pitää kerä uskottavasti koossa.

Ns. New Age -teoreetikkojen ylikuormitetusta pop-terminologiasta ja »halvasta mystiikasta» Bookchin sanoutuu kuitenkin irti. Samastumisen vaara näihin eskatologisiin profetioihin on viime vuosikymmenten USA:ssa melkoinen. Esimerkiksi Capran »käännekohta»-spekulaatioihin verrattuna Bookchinin jalat ovat vielä lähempänä maan kamaraa. Mitä radikaalimpaa katkosta valitsevalle kosmologialle ja reaalityodellisuudelle hahmotellaan sitä ammottavampi on kuilu julistusten sisällön ja niiden implikoimien lupauksen täyttämisen välillä.

Eittävätkä myös Bookchin on uskaltanut hyvin kauas abstraktioiden hyllyvällä suolla. Läheskään aina eivät »dialektiikan pitkospuut» kestä tieteenkriittistä tarkastelua. Mutta kuinka pitkälle ekoanarkistimme pystyy hämärtämään lukijoittensa ymmärryshorisonttia puolityhjällä terminologiallaan ja kuinka tietoista tämä on? Tähän voi itse kukin antaa oman vastauksensa luettuaan tämän vallitsevat ajattelutottumukset koetukselle asettavan mielenkiintoisen kirjan.

Amerikkalaiseksi yhteiskuntateoreetikoksi ekoanarkisti Murray Bookchin on harvinainen: teoksen nimirekisteri ja kirjallisuusluettelo on harvaa poikkeusta lukuunottamatta eurosentrinen. Toisaalta, miten tällaisesta aiheesta olisi voinut kirjoittaa likimainkaan amerikkalaisen esityksen — siksi tärkeä on vanha manner yhdysvaltalaislekin aatehistorioitsijalle. Tosin nimirekisteristä jää kaipaamaan esim. hänen maanmiestään Ivan Illichia, ja valtameren tältä puolen Gustav Landaueria ja parilla halvaksivalla lauseella kuitattua André Gorzia.

PERTTI JAATINEN